

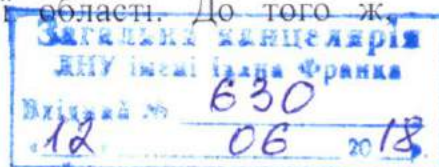
ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Вялкової Ірини Олександрівни**
«Преса Донецької області періоду незалежності України (1991-2012 рр.): проблематика, типологія», подану на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики

Тема наукового дослідження, яку обрала дисертантка Вялкова І.О., малодосліджена, хоча з історії української преси в останні роки опубліковано чимало праць. Між тим інформаційне поле Донбасу нині формують, відповідно до відомостей, викладених на сайті Донецької обласної державної адміністрації 187 телерадіоорганізацій. Однак найбільш чисельним залишається сегмент періодичних друкованих видань. Так, «станом на 1 січня 2012 року у Донецькій області зареєстровано 1450 друкованих засобів масової інформації місцевої сфери розповсюдження. За кількістю газет область знаходиться на другому місці (8,7% загальної кількості по Україні) після АР Крим (15,02%)».

Оскільки важливим на сьогодні в Україні є питання мовної політики, закономірно, що дисертантка передовсім з акцентувала увагу на мовній політиці друкованих ЗМІ Донецької області. Адже саме це питання нині є вкрай загострене для Донецької області, яка вважається такою, де більшість мешканців у повсякденному житті використовує як українську, так і російську мови. Однак, як впливає з дисертації І. О. Вялкової, у медійному просторі області відбувається поступовий перехід видань на державну мову. При цьому деякі видання використовують дві мови – російську та українську, деякі газети чи журнали послуговувалися мовами національних меншин або іноземними (найчастіше англійською) мовою.

Отже, наукове дослідження Вялкової І.О. є актуальним. Окрім цього, воно вигідно виділяється від інших праць тим, що побудовано на великій джерельній базі періодичних видань Донецької області. До того ж,

дисертантка не обмежилася фактами, а всебічно їх проаналізувала і зробила відповідні узагальнення та висновки. Таким чином, у рецензованій дисертації представлена практично вся видавнича діяльність Донецької області, зокрема й окремі, віднайдені дисертанткою, рідкісні примірники періодичних видань.

Авторка демонструє відповідальність узагальненого практичного досвіду до нагальних потреб наукового осмислення, яке потребує оновлення емпіричної бази креативними здобутками практиків, серед яких, без сумніву чільне, місце займає преса Донецької області.

Для розкриття теми дисертації її авторка використала каталоги, збірники, в яких містилася інформація про видання Донецької області, моніторингові дослідження Академії Української Преси та GfK Ukraine, публікації про діяльність друкованих видань області. Саме тому робота вирізняється академічною зрілістю і цілісністю бачення наукової проблеми дослідницею. Отож, дисертаційна робота Вялкової Ірини виконана на високому рівні, відповідно до всіх вимог.

Дослідниця переконливо формує мету і завдання з огляду на обрану тему, належно виокремлює предмет і об'єкт дослідження, а також обирає такі хронологічні межі, які дають змогу найповніше опрацювати тему. Особливого схвалення заслуговують теоретичний і практичний внесок дисертантки, різноманітність, але водночас чітка відповідність наукових принципів і методів.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано завдання і мету праці, обґрунтовано хронологічні рамки, новизну та практичне значення дисертації. Відразу зазначу, що дисертантка успішно впоралася із усіма завданнями, впевнено досягши обраної мети. Охарактеризуємо роботу за звичною схемою – авторським композиційним втіленням.

У першому розділі – «Преса Донецької області як предмет наукових студій» представлено, на наш погляд, досить повний аналіз доробку

попередників дисертантки, які тією чи іншою мірою досліджували або побіжно торкалися проблеми. Позитивним тут є те, що Вялкова І.О. не звела історіографію, як, це, на жаль, буває, до бібліографічного переліку публікацій. В ньому зроблено спробу проаналізувати і оцінити як самі праці, які вона ділить на декілька груп, так і ті концепції чи позиції, з яких вони писалися. Мова в розділі йде як про наукові дослідження, так і про популярні, періодичні видання національних меншин, а також дитячі видання та ін., що виходять в Донецькій області.

Окрім цього, авторка правильно звернула увагу на те, що теорія і практика преси немислимі без органічного зв'язку з такими науками, як психологія, економіка ЗМІ, з теоретичними й історичними літературознавчими та лінгвістичними дисциплінами тощо.

При цьому увага акцентується, і це правильно, на працях сучасних дослідників: С. Гурьєвої, С. Серебрової, Е. Мамонтової, В. Брадова та інших.

Що стосується джерельної бази, то вона, як ми вже відзначали, досить різноманітна і відповідним чином проаналізована. Джерельна база цілком достатня для того, щоб можна було робити узагальнюючі висновки з даної проблеми.

У своїй роботі дисертантка зазначає, що у запропонованих науковцями класифікаціях типології періодичних друкованих видань різна кількість та якість типоутворюючих чинників, які зазвичай поділяються на основні та другорядні, але розподіл їх відбувається відповідно до власних міркувань авторів. Можливо це частково залежить від емпіричного матеріалу, який слугує підґрунтям теоретичних розвідок.

Дисертантка зазначає, і це, на наш погляд, правильно, що єдиним виходом може стати виокремлення сталих, незмінюваних критеріїв та варіативної частини типології, яка змінюватиметься лише в залежності від конкретного часу, місця та інших чинників.

Цікавими є міркування дисертантки про те, що в більшості запропонованих типологій класифікацій періодичних друкованих видань не міститься поле «передплачуванні/не передплачуванні» і тому вважає доцільним для характеристики преси Донецької області враховувати цей критерій.

У поглядах на наукові основи жанрової ідентифікації журналістських текстів, авторка зазначає, що суворий поділ текстів сучасної журналістики за жанрами існує лише в теорії, на практиці жанрам притаманне взаємопроникнення і кордони між ними часто розмиті. Дисертантка доводить, що в кожній класифікації існують свої недоліки і переваги. Різниця підходів до класифікації жанрів журналістики зумовлена, головним чином, пошуком єдиної логічної підстави поділу жанрів за різними типами.

Другий розділ – «Типологічні характеристики друкованих періодичних видань Донецької області 1991-2012рр.». Дисертантка подає загальну характеристику друкованих ЗМІ області і зазначає, що цільове призначення періодичних видань Донецької області відрізняється різноманітністю, пов'язаною з аудиторією, на яку розраховане видання, та тематикою, яка превалує у виданні. Найбільш чисельними є загальнополітичні, інформаційно-рекламні та рекламні видання. Широко представлені виробничо-практичні, дитячі, релігійні, спортивні, економічні та розважальні.

Дисертантка встановила, що хоча в Донецькій області зареєстровано всього 5 альманахів, на практиці їх існує більше. Наприклад, «Азовський морской альманах», який в назві містить визначення власне типу видання – альманах, зареєстрований як літературно-художній журнал. Такі невідповідності трапляються доволі часто, тому говорити про кількість альманахів на теренах області важко.

Також виявлено, що існує 5 зареєстрованих каталогів, які мають суто рекламно-інформаційний характер та розповсюджуються на території всієї області.

У Донецькій області зареєстровано 13 назв збірників. Переважно це двомовні видання, подекуди багатомовні (залучають англійську). Дисертантка дослідила, що в Донецькій області виходять всі типи періодичних видань, хоча як на таку велику область України їх є не надто багато.

Ірина Вялкова проаналізувала періодичні видання, які видають національні меншини області. Зазначила, що окрім того, що ця преса відіграє значну інформативну роль в житті національної меншини, вона ще є організатором її громадського життя. Найбільш чисельними національними меншинами в області є греки, білоруси, татари, вірмени, євреї, азербайджанці, грузини, молдавани, болгары, німці, поляки та цигани. Дисертантка зазначає, що преса національних меншин представляє собою доволі сталий сегмент загального ринку періодичних видань. Загальна кількість подібних видань в області з роками збільшується, що свідчить про прагнення представників тієї чи іншої національної групи до самовираження та самоідентифікації.

На території регіону, як зазначає дисертантка, діють не лише православні та католицькі храми, ісламістські мечеті, а й створені різні товариства та організації релігійного спрямування. Серед них адвентисти сьомого дня, баптисти, п'ятидесятники, церква Повного Євангелія, іудейська община та ін. Таке розмаїття частково пояснюється і політикою держави. За даними звіту про мережу церков і релігійних організацій Інституту релігійної свободи України станом, на 1 січня 2011 року на теренах Донецької області діяла 1691 релігійна організація.

Дисертанткою встановлено, що релігійні видання переважно двомовні, містять матеріали як російською, так і українською мовою. Характерною особливістю сучасного етапу розвитку релігійної преси в області є її пристосування до нових умов існування: розміщення інформації на сайті тієї чи іншої релігійної організації, церкви та ін.

Дисертантка зазначає, що серед широкого загалу видань Донецької області всього 6 культурно-просвітницьких та 15 спортивних видань.

Ірина Вязкова зробила порівняльний аналіз кількості зареєстрованих та передплачуваних видань у Донецькій області і робить висновок, що існує значна кількість газет та журналів, які не підлягають передплаті (розраховані на обмежене коло читачів, розповсюджуються тільки вроздріб). Це дозволяє зробити висновок, що найбільш стабільною ланкою на ринку регіональної преси були та залишаються передплачувані видання. Саме вони мають багаторічну історію та найбільші накладі.

У третьому розділі – «Засоби інтеграції місцевих та обласних друкованих ЗМІ в загальноукраїнський та світовий інформаційний простір» дисертантка розглянула діяльність журналістських спілок та організацій, створених для надання допомоги журналістам в Донецькій області. Дисертантка висвітлила діяльності установ, об'єднань та організацій Донецької області, що сприяють журналістській діяльності, регулюють правові та етичні норми журналістів, допомагають у разі професійних конфліктів, створюють сприятливі умови для підвищення професійного рівня працівників ЗМІ.

Відповідно до цього зосереджено увагу на таких організаціях як Національна спілка журналістів України (НСЖУ), Донецька обласна спілка журналістів НСЖУ, Маріупольська міська організація НСЖУ, Управління інформаційної політики та з питань преси Донецької облдержадміністрації, Донецька медіа-профспілка, медіа-адвокатура та Інститут Розвитку Регіональної Преси (ІРРП) та ін.

Дисертантка проаналізувала публікації на сторінках видання «Журналіст України» за 2005-2011 роки, присвячені діяльності друкованих ЗМІ Донецької області, виокремила та систематизувала їх за ознаками (тематика та проблематика, жанри, рубрики, персоналії, яким присвячено публікації, або які є їх авторами). Визначила основні тенденції та засоби висвітлення діяльності друкованих ЗМІ зазначеного регіону.

Дисертантка, згідно з результатами дослідження, вивчила аудиторію читачів періодичних друкованих видань Донецької області. І зазначила, що найбільше задоволення викликає наявність регіональної преси у продажі,

найменше – об'єктивність та достовірність інформації. Обізнаність читачів у широкому колі періодичних друкованих видань виявилася доволі обмеженою.

Більшість респондентів (64%) надають перевагу російськомовним виданням (це здебільшого респонденти вікової категорії яких від 55 років і старші), 8% – україномовним (найбільше з числа студентської молоді), для 28% респондентів (35-54 роки) мова видання не має принципового значення.

Таким чином, найбільш знаними періодичними виданнями виявилися газети з багаторічною історією, які розповсюджуються не тільки в роздріб, але й за передплатою, та мають найбільший наклад.

У висновках підбито підсумки дослідження, зроблено узагальнення щодо викладеного у розділах матеріалу. З ними в цілому можна погодитися.

Безперечно, кандидатська дисертація Ірини Олександрівни оригінальна і самостійна праця. В ній чимало новизни як з точки зору залучення до наукового обігу фактичного матеріалу, раніше невідомих фактів, так і нових висновків і узагальнень з них.

Дисертаційна робота засвідчує, що Вялкова І.О. як дослідник, вміє відбирати і аналізувати факти, бачити в них нові явища і по-новому їх оцінювати. Дисертантка логічно структурувала роботу, яка складається зі вступу, трьох розділів, 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (152 найменування) та двох додатків, що підпорядковано загальній логіці наукового дослідження.

Але навіть така довершена праця викликає певні зауваги в опонента, що потребують пояснень і уточнень дисертантки.

Заувага перша. Недостатньо інформації про людей, завдяки яким створювалися та функціонували друковані видання Донецької області (редактори, провідні журналісти та ін.).

Заувага друга. Загальне зауваження до підрозділів 2.1.1–2.1.6: відсутній аналіз зображальних засобів у досліджуваних виданнях, що дозволило б у повній мірі реалізувати комплексний підхід.

Заувага третя. У підрозділі 2.1 не вистачає прикладів, переважає фрагментарне звернення до текстів публікацій.

Вважаю, що ці зауваження не можуть негативно вплинути на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи. Дисертація є актуальним, ґрунтовно виконаним, виразно авторським, завершеним науковим дослідженням, під час здійснення якого отримано нові результати, вирішено важливі проблеми, окреслено нову дослідницьку проблематику.

Її автор показала знання проблеми, яку досліджувала. Основний зміст роботи викладений у 8 публікаціях статей у наукових фахових виданнях, 2 статтях в іноземних виданнях, 20 статей та тез в інших виданнях і матеріалах конференцій та авторефераті.

Вважаю, що дисертація **«Преса Донецької області періоду незалежності України (1991-2012рр.): проблематика, типологія»**, відповідає вимогам п.п.9, 11, 12 та 13 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого постановою КМУ №567 від 24.07.2013р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015р., №1159 від 30.12.2015р. та №567 від 27.07.2016р.), відповідає спеціальності та профілю спеціалізованої вченої ради К 35.051.24 Львівського національного університету імені Івана Франка, а її авторка – Вялькова Ірина Олександрівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики

Офіційний опонент -
кандидат історичних наук, доцент,
завідувач відділу періодичних видань
ім. Мар'яна та Іванни Коців
Львівської національної наукової
бібліотеки України ім. В.Стефаника

Ю.О.Романишин

*Підпис завідувача відділу періодичних видань
Ю.О. Романишина засвідчує*

М. Макарченко